

รางวัล การบริหารราชการ แบบมีส่วนร่วม

ประเภทรางวัล เลื่องลือขยายผล Participation Expanded

ระดับดีเด่น

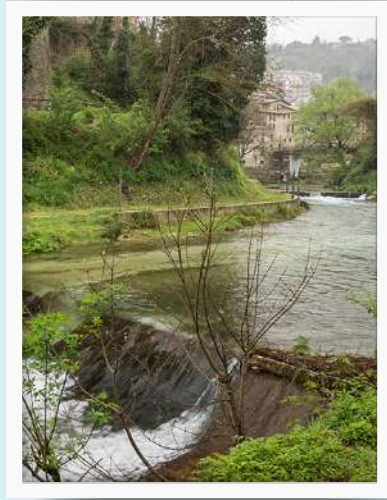
กรมชลประทาน

โครงการการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ณ ฝ่ายแม่ลาวฝั่งขวา จังหวัดเชียงราย (ต้นแบบดอยงู)

ณ ดินแดนภาคเหนือจังหวัดเชียงรายมีเทือกเขาหิมาลัยยาว ก่อกำเนิดแหล่งต้นน้ำลำธารและเป็นที่มาของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่ลาวซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่หลายภาคส่วนได้รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำซึ่งมีอ่างเก็บน้ำแม่สรวยเป็นแหล่งน้ำต้นกุนพันน้ำมายังฝ่ายแม่ลาว จากฝ่ายแม่ลาวจะมีระบบส่งน้ำคลองฝั่งขวาความยาว 49.48 กิโลเมตร แบ่งผู้รับน้ำเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มที่อาศัยอยู่ต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำ ครอบคลุมพื้นที่ 113,136 ไร่ ด้วยความกว้างใหญ่ของพื้นที่ทำให้กลุ่มท้ายน้ำขาดแคลนไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ และอีกหลายภาคส่วนขอใช้น้ำเพื่อปลูกพืชในฤดูแล้งมากกว่าแผนที่วางไว้เป็นจำนวนมากกว่าเท่าตัว จึงเกิดการแย่งชิงน้ำของมวลชนถึงขั้นทำร้ายร่างกายได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตก็มีให้เห็น รอยร้าวแห่งความแตกแยกระหว่างชุมชนกับชุมชนจากปัญหาการแย่งน้ำใช้ที่เกิดขึ้นนำไปสู่การประกาศภัยแล้งในพื้นที่ชลประทาน เมื่อขาดแคลนน้ำอย่างรุนแรงทำให้ต่างฝ่ายต่างแย่งชิงผันน้ำเข้าสู่พื้นที่ของตนเองไม่เคารพกติกาที่กำหนดไว้ มีการทำมีท่อฝักลอบสูบน้ำจากคลองส่งน้ำมองเห็นท่อในลักษณะที่รกรุงรัง อีกทั้งมีการบุกรุกปลูกข้าวโพดในคลองและคันคลอง และมีการกั้นฝายชั่วคราวเพื่อกักน้ำในลำน้ำนับสิบฝาย ต่างคนต่างมุ่งเอาน้ำโดยไม่คิดว่าคนอื่นจะขาดน้ำและได้รับผลกระทบ ปัญหาที่เกิดขึ้นหากปล่อยให้ยืดเยื้อต่อไปจะยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นเพื่อเยียวยาปัญหาดังกล่าวทางชลประทานเชียงราย จึงได้นำแนวทางการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม ที่ได้ปรับรูปแบบมาจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มาใช้ดำเนินการแก้ไขปัญหาการแย่งชิงน้ำในพื้นที่โครงการอ่างเก็บน้ำดอยงู และสร้างเป็นต้นแบบ หรือดอยงูโมเดล

สายน้ำสมานฉันท์ลดความร้อน สู่ความเป็นธรรม

จากกรณีศึกษาของดอยงูโมเดลที่ได้นำมาปรับใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น ประกอบด้วยการพัฒนา ทักษะการทำงานด้านการมีส่วนร่วมให้เครือข่ายส่งเสริมการ มีส่วนร่วมของประชาชน (คสป.) ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน และผู้มีจิตอาสา มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับอาสาสมัคร ชลประทาน และเจ้าหน้าที่ชลประทานก่อน เพื่อปรับเปลี่ยน วิธีคิดและวิธีการทำงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในการ ประสานความร่วมมือและสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นใน กระบวนการบริหารจัดการน้ำ จนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการ ที่สามารถพัฒนาองค์ภคชาติเครือข่ายผู้ใช้น้ำให้เข้มแข็งและ ยั่งยืน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

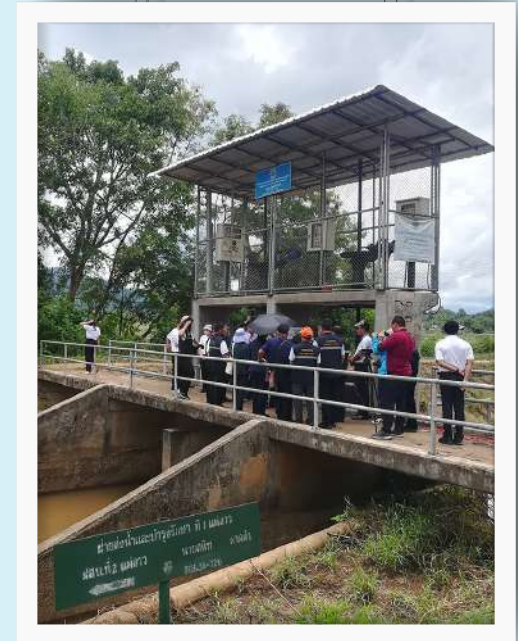
สามารถลดความขัดแย้งเรื่องการใช้น้ำระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำใน พื้นที่ 13,899 ไร่ เป็นผลสำเร็จมาแล้วและได้รับรางวัลสัมฤทธิ์ผล ประชาชนมีส่วนร่วม (Effective Change) เมื่อปี พ.ศ. 2561 ดังนั้นกรมชลประทานเชียงราย โดยโครงการส่งน้ำและบำรุง รักษาแม่ลาว จึงได้นำรูปแบบการดำเนินงานของดอยงู มาขยาย ผลในพื้นที่กลุ่มผู้ใช้น้ำฝายแม่ลาวฝั่งขวาซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 113,136 ไร่ และมีปริมาณน้ำต้นทุนน้อยมากในฤดูแล้งสามารถ ใช้น้ำได้อย่างเพียงพอสำหรับพื้นที่ 32,000 ไร่ เท่านั้น นับว่า เป็นโครงการที่มีความท้าทายและส่งผลกระทบต่อประชาชนใน วงกว้างกว่าที่อ่างเก็บน้ำดอยงูหลายเท่าตัว

ขั้นตอนที่ 1

พัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนและสร้างเครือข่าย เป็นขั้นตอนที่เรียบง่าย เริ่มจากการจัดพื้นที่พูดคุยแลกเปลี่ยน รับฟังสถานการณ์ สภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริง และค้นหาสาเหตุของปัญหาความขัดแย้ง โดยคัดเลือกผู้นำชุมชนหรือผู้มีจิตอาสาประมาณ 30 คน มาสร้างความรู้ความเข้าใจกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยการทำกิจกรรมในหลักสูตรวิทยากรกระบวนการเพื่อการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

- กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ (สร้างความคุ้นเคยและฝึกแนวคิด)
- กิจกรรมแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน (เติมพลังศรัทธาและความเชื่อมั่น)
- กิจกรรมฝึกแนวคิดเชิงบวก - สุนทรียสนทนา - กิจกรรม Walk Rally
- กิจกรรมฝึกจับประเด็น - กิจกรรมฝึกตั้งคำถามในเวทีประชาคม
- กงล้อสี่ทิศ - การจำลองเวทีประชาคม
- การออกแบบเวทีเพื่อทำงานจริง - กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ รวมถึงวิธีการทำแผนที่ทำมือ และการบริหารจัดการน้ำ เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักการบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทาน ผู้นำและจิตอาสาในชุมชนได้เรียนรู้วิธีคิดและฝึกปฏิบัติ และนำไปถ่ายทอดให้ชุมชนของตนได้เข้าใจ เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปิดเวทีชุมชนในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2

ร่วมมือร่วมใจเพื่อคลี่คลายความขัดแย้ง โดยจัดเวทีชุมชน ชวนเชิญให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมพูดคุยกันสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน เห็นใจกัน เพื่อช่วยกันวิเคราะห์ค้นหาปัญหาที่แท้จริงของความขัดแย้งนั้น ๆ พร้อมหาสาเหตุของปัญหา สร้างความไว้วางใจระหว่างชุมชนผู้ใช้น้ำผายแม่ลาวฝั่งขวาเพื่อนำมาซึ่งการสร้างเป้าหมายร่วมตามหลักแห่งความ “เท่าเทียม ทั่วถึง และเป็นธรรม” โดยมีเจ้าหน้าที่ของชลประทานในพื้นที่เป็นพี่เลี้ยง แนะนำการตั้งคำถามที่ชวนให้คิด การให้ข้อมูลถึงสถานการณ์น้ำสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและวิธีการส่งน้ำ เปลี่ยนจากอำนาจสั่งการเป็นมิตรร่วม เพื่อสนับสนุนให้เกิดกระบวนการรวมกลุ่มและจัดตั้งกลุ่มเครือข่าย คสป. ประกอบด้วยเกษตรกรและผู้น้ำในชุมชน เมื่อทุกภาคส่วนมีความเข้าใจและมีใจที่จะให้ความร่วมมือที่ดีแล้ว คสป. จะเป็นแกนกลางในการเปิดเวทีชุมชนด้วยตนเอง ส่วนมีเจ้าหน้าที่ของกรมชลประทานจะเป็นได้ช่วยให้

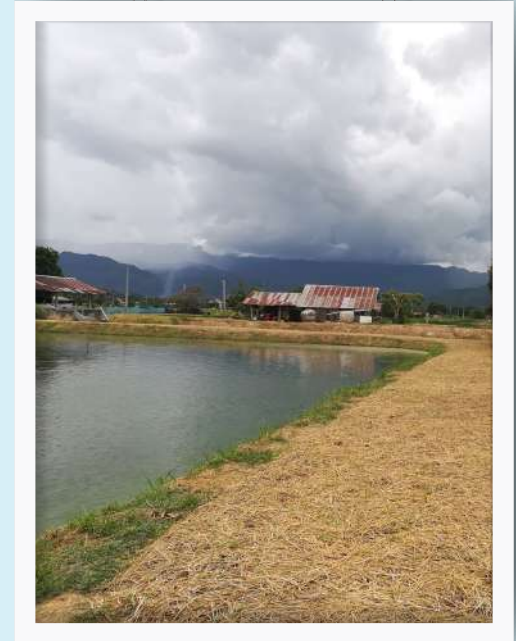
เพื่อให้เข้าถึงปัญหาทางเครือข่าย คสป. และผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนจะออกเดินสำรวจไปตามความยาวของลำคลองส่งน้ำ แล้วร่วมกันจัดทำแผนที่ทำมือเพื่อให้เห็นและเข้าใจสภาพปัญหาไปพร้อม ๆ กัน จากนั้นเปิดเวทีชุมชนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ตรวจสอบความถูกต้อง แล้วร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับประโยชน์ บนฐานข้อมูลที่ร่วมกันค้นหาและจัดเก็บไว้ จากนั้นร่วมกันค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและหาทางเลือกในการจัดการน้ำให้ตรงตามความต้องการน้ำของกลุ่มผู้น้ำ ก่อนที่จะนำไปสู่การวางกติการับน้ำร่วมกัน เมื่อทดลองใช้แผนการส่งน้ำแล้วมาหารือทบทวนแก้ไขจุดอ่อนเพื่อให้ได้ผลอย่างแท้จริง แล้วร่วมกันถอดบทเรียน ทดลองใช้บทเรียน เรียนรู้และพัฒนาร่วมกันระหว่างคนในชุมชนเองและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้เริ่มนำมาใช้ตั้งแต่เริ่มโครงการเมื่อปี พ.ศ. 2561 จนถึงปัจจุบันสามารถเปิดเวทีชุมชนได้มากกว่า 90 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 3

เป็นการคลี่คลายความขัดแย้งอย่างยั่งยืน ด้วยการวางพื้นฐานองค์กร
ภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง มีพลังเป็นเอกภาพ และมีความสามารถในการบริหาร
จัดการน้ำจนเป็นอัตลักษณ์การบริหารจัดการน้ำเฉพาะท้องถิ่น ด้วยทัศนคติใหม่
คือการแบ่งปันน้ำด้วยความ “เท่าเทียม ท่วมถึง และเป็นธรรม” มีความเป็นเจ้าของ
ร่วมกัน มีความภาคภูมิใจ มีเกียรติ ได้รับการยกย่อง เกิดความเชื่อมั่น และกล้า
ตัดสินใจรับผิดชอบ สร้างความไว้วางใจในการเป็นคู่หูร่วมทุกข์ร่วมสุขระหว่าง
กลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่

ทั้งนี้ เครือข่าย คสป. ฝ่ายแม่ลาวฝั่งขวา มีบทบาทในการบริหารจัดการ
น้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทานอย่างกลมกลืนมิตร ส่งผลให้สามารถบริหาร
จัดการน้ำได้ตามเป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดไว้ ซึ่งในปัจจุบันมีกลุ่มผู้ใช้น้ำ
ชลประทานที่เรียกว่ากลุ่มพื้นฐาน 594 กลุ่ม และมีกลุ่มบริหารการใช้น้ำ
ชลประทาน 13 กลุ่ม ทางกรมชลประทานยังคงเดินหน้าสร้างความเข้มแข็งให้แก่
กลุ่มผู้ใช้น้ำอื่นๆ ที่ได้รับน้ำจากอ่างเก็บน้ำแม่สรวยเพื่อบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบเป็นองค์รวม และเพื่อยกระดับ
การมีส่วนร่วมในระดับคณะกรรมการจัดการชลประทาน (JMC) ที่ให้อำนาจเต็ม (Empowerment) แก่ผู้มีส่วนได้ส่วน
เสียทุกภาคส่วนโดยในเบื้องต้นมีภาคีเครือข่ายที่ร่วมดำเนินงานอย่างต่อเนื่องประกอบด้วย ปรธานหรือหัวหน้าหรือ
สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน สภาเกษตรกรอำเภอ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เจ้าหน้าที่ชลประทาน
และผู้มีจิตอาสาและมีบทบาทสำคัญในพื้นที่ โดยมี คสป. ผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำ หรือเกษตรกร และเจ้าหน้าที่ชลประทาน
ร่วมกันติดตามควบคุมให้ทุกภาคส่วนปฏิบัติตามข้อตกลงที่เห็นชอบร่วมกัน เพื่อให้พื้นที่ทุกแปลงได้รับน้ำตามที่กำหนดไว้
ลดความขัดแย้งระหว่างชุมชนและชุมชนกับภาครัฐได้อย่างเป็นรูปธรรม

เกียรติภูมิ ความภาคภูมิใจแห่งความสำเร็จ

ตามบริบทและกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ร่วมค้นหาปัญหา ตั้งข้อสมมุติฐานของปัญหา พร้อมแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา แบบร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ เห็นผลที่เป็นรูปธรรมดังนี้

- 1** มีคณะกรรมการจัดการน้ำชลประทาน (JMC) ซึ่งเป็นองค์กรบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ ประกอบด้วยกลุ่มผู้ใช้น้ำกลุ่มพื้นฐาน 594 กลุ่ม และกลุ่มบริหาร 13 กลุ่ม และผู้เกี่ยวข้องครบทุกภาคส่วน สามารถกำหนดข้อตกลงร่วมกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายการบริหารจัดการน้ำอย่าง “**เท่าเทียม ทั่วถึง และเป็นธรรม**” โดยร่วมกันกำหนดปริมาณน้ำจัดสรร ปรับแผนการส่งน้ำให้เหมาะสมกับปริมาณน้ำและพื้นที่ จากเดิมกลุ่มที่ 1-3 ได้รับน้ำรอบเวลาละ 5 วันเท่ากัน เป็นกลุ่ม 1 รับน้ำ 3 วัน กลุ่ม 2 รับน้ำ 1 วันครึ่ง กลุ่ม 3 รับน้ำ 1 วันครึ่ง และหยุดส่งน้ำ 5 วัน ขณะที่หยุดส่งน้ำให้กลุ่มพื้นที่ต่างๆจะมีการผันส่งน้ำให้กับการประปาและรักษาระบบนิเวศให้อุดมสมบูรณ์ และกำหนดพื้นที่รับน้ำด้วยธงเขียว ธงเหลือง และธงแดง เพื่อควบคุมมิให้มีผู้กระทำผิดข้อตกลง
- 2** ในฤดูกาลเพาะปลูก **ผู้ใช้น้ำทุกกลุ่มได้รับน้ำตามเวลาและปริมาณที่ตกลงกันไว้** ทำให้เกษตรกรได้ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น เกษตรกรสามารถปลูกพืชได้หลากหลายชนิดมากขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม 3,000 บาท/ไร่
- 3** ในฤดูแล้งสามารถส่งน้ำให้พื้นที่ฝายแม่ลาวฝั่งขวาทั้งหมด เพิ่มมากขึ้นจากแผนที่ตั้งไว้ถึงเกือบ 4 เท่า จาก 32,000 ไร่ ตามแผน สามารถเพาะปลูกได้จริงถึงเกือบ 120,000 ไร่
- 4** สามารถลดปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงในการแย่งชิงน้ำลงได้อย่างยั่งยืน ด้วยการมีองค์กรภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง มีพลัง และเป็นเอกภาพ

ผลลัพธ์ที่ได้

- 1** ผู้ใช้น้ำทุกภาคส่วนมีความพึงพอใจที่สามารถบริหารน้ำเพื่อการผลิตภาคเกษตร อุปโภค-บริโภค การผลิตน้ำประปา ฯลฯ ของตนเองได้อย่างชัดเจนจากการได้รับทราบข้อมูลปริมาณน้ำที่ได้รับการจัดสรร รอบเวรที่แน่นอน และได้รับปริมาณน้ำ แต่ละรอบเวรอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตและการสูญเสียน้ำจากระบบน้อยมาก กรมชลประทานสามารถบริหารจัดการน้ำที่มีจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย
- 2** ผลจากกิจกรรมการมีส่วนร่วม ทำให้ทุกฝ่ายรวมกันเป็นหนึ่งเดียวมีเอกภาพ มีสิทธิเท่าเทียม ได้รับน้ำอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม ชุมชนรู้จักแบ่งปัน เกิดความสามัคคีของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนาสู่การผลิตสินค้าร่วมกันจนเกิดเป็นอัตลักษณ์ชุมชนขึ้นได้ในอนาคต
- 3** เดือดง่าย ดสพ. และผู้ใช้น้ำทุกภาคส่วนร่วมบริหารจัดการน้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทานอย่างกัลยาณมิตรลดการปะทะความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและประชาชนสำหรับภาพที่ปรากฏชัดในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมคือประชาชนมีความสุขมากขึ้นจากความมั่นใจว่าจะมีน้ำประปาเพื่ออุปโภคและบริโภคตลอดทั้งปี และมีความมั่นคงในอาชีพ เช่น การเพาะปลูกและเลี้ยงปลา กรมชลประทานประหยัดงบประมาณในการซ่อมบำรุงอาคารและคลองชลประทาน เพราะไม่มีการทำลายอาคารชลประทานเพื่อแย่งชิงน้ำ อีกทั้งคณะกรรมการฯ ยังมีการเก็บค่าบำรุงรักษาร่วมกันเพื่อใช้ขุดลอกคลองและซ่อมแซมอาคารชลประทานเองในกรณีนอกแผนงานกรมชลประทาน เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนทำการเกษตรแบบใช้น้ำน้อย เช่น ทำนาแบบเปียกสลับแห้งแก้งข้าว เพื่อแบ่งปันน้ำให้เพียงพอสำหรับพื้นที่กว่าแสนไร่ และกรมชลประทานสามารถยืนยันความสำเร็จของการนำตัวแบบการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของโครงการอ่างเก็บน้ำดอยงู (ดอยงูโมเดล) มาประยุกต์ใช้ให้เห็นผลสำเร็จอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม แม้จะใช้ระยะเวลาดำเนินการในพื้นที่เพียง 2 ปี (ระหว่างปี 2561–2562) แต่สามารถขยายผลเชิงพื้นที่เพิ่มขึ้นได้ถึง 12

MODEL การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน โครงการอ่างเก็บน้ำดอยยู อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ยุทธศาสตร์ 20 ปี กรมชลประทาน	ยุทธศาสตร์ การมีส่วนร่วม ปี 2558-2561	กลยุทธ์ บันได 5 ชั้น	งานวิจัย ท้องถิ่น	นวัตกรรม/ เทคโนโลยี
------------------------------------	---	-------------------------	----------------------	------------------------

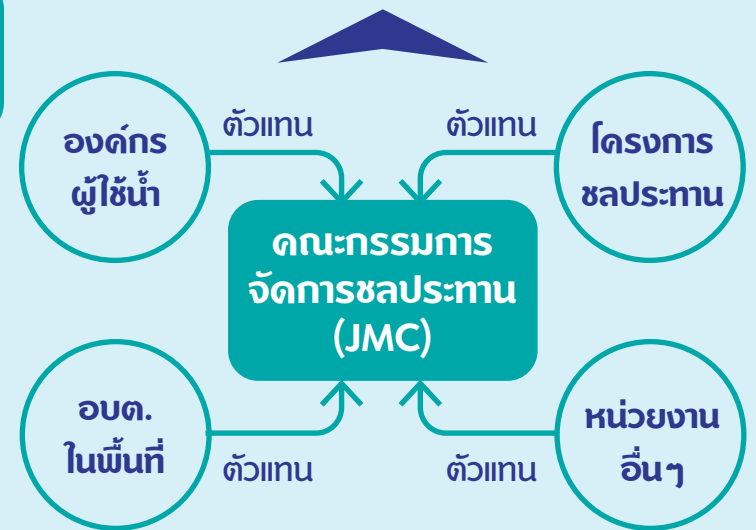
- ร่วมกันติดตามควบคุมการปฏิบัติตามข้อตกลงการบริหารจัดการน้ำ และเปิดเวทีเพื่อสรุปบทเรียนร่วมกัน
- ร่วมกันกำหนดแนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการน้ำ และบูรณาการความร่วมมือ
- ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกระบวนการจัดทำแผนที่ทำมือ
- สนับสนุนกระบวนการรวมกลุ่มและจัดตั้งเป็นกลุ่มเครือข่าย
- พัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนและสร้างเครือข่าย

ปัจจัยความสำเร็จ
นโยบายและยุทธศาสตร์ การใช้เครือข่ายสารสนเทศในการปฏิบัติงาน
การมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน การเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง

GOAL

ความสามารถในการ
บริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน
เป็นธรรม และทั่วถึง

เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ
ปัญหาภัยแล้งซ้ำซากใน 4 ตำบล

การใช้น้ำเพื่อการเกษตรลดลงจาก
๑,๕๐๐ ลบม./ไร่ เหลือเพียง ๘๐๐ ลบม./ไร่

รายได้ต่อครัวเรือนและ
ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น

ลดความขัดแย้ง และเกิดความเป็นมิตร
เป็นพลังความร่วมมือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

เกิดต้นแบบของการรวมกลุ่มเกษตร
ที่มีศักยภาพในการจัดการน้ำ